

## ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ФОРМИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ПРИВАТНОГО ПРАВА НЕЗАЛЕЖНО ВІД ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ФОРМИ

### TO A QUESTION OF THE DEFINITION OF A FORM OF A COMMISSION OF ABUSE OF AUTHORITY BY THE OFFICE OF THE LEGAL ENTITY OF PRIVATE LAW IRRESPECTIVE OF ORGANIZATIONALLY-A LEGAL FORM

Узунова О.В., к.ю.н., доцент,  
доцент кафедри кримінального права та правосуддя  
Запорізький національний університет

Мельниченко В.С., аспірант  
кафедри кримінального права та правосуддя  
Запорізький національний університет

У статті наголошується, що ще у квітні 2011 року Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 364<sup>1</sup>, яка встановлює кримінальну відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Водночас у диспозиції цієї статті зловживання повноваженнями визначене як умисне, з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб використання всупереч інтересам юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми службовою особою такої юридичної особи своїх повноважень, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб. Зокрема, однією з основних ознак об'єктивної сторони є діяння, яке може вчинятися у формі як дії, так і бездіяльності. Дія – це активна поведінка особи, тоді як бездіяльність – пасивна поведінка особи. Із цим усе зрозуміло. Але перед нами стоїть таке питання: у якій формі може вчинятися саме зловживання повноваженнями? Злочин «зловживання повноваженнями» існує вже досить давно. Увесь цей час науковий світ не може дійти згоди щодо того, у якій же формі він вчиняється. Одні науковці, і таких більшість, вважають, що цей злочин вчиняється у формі як дії, так і бездіяльності, а інші вважають, що «зловживання» можливе лише у формі активної дії.

Крім того, особливу увагу приділено аналізу словосполучень «зловживання повноваженнями», «використання повноважень», «зловживання правами», «використання прав» і терміну «повноваження» у контексті вивчення диспозиції статті 364<sup>1</sup> Кримінального кодексу України.

Досліджено думки різних учених із цього питання, вітчизняну судову практику та деяке міжнародне законодавство.

**Ключові слова:** склад злочину, об'єктивна сторона, діяння, дія, бездіяльність, зловживання повноваженнями, використання повноважень, використання прав, невиконання обов'язків, службова особа, організаційно-правова форма.

In the article, it is noted that else in April 2011 the Criminal code of Ukraine was supplemented with Article 364<sup>1</sup> which establishes criminal liability for abuse of authority by the office of the legal entity of private law irrespective of legal form. At the same time, in a disposition of this article, the abuse of authority is defined as deliberate, for the purpose of obtaining an illegal benefit for itself or other persons use contrary to the interests of the legal entity of private law irrespective of legal form by the official of such legal entity of the powers if it did essential harm to the rights or the interests of certain citizens, either the state or public concerns, or the interests of legal entities protected by the law. In particular, one of the main signs about objective the parties are activities that can be made as in the form of action and inaction. In particular – action is the active behavior of the person while inaction – passive behavior of the person. With it everything is clear. But we are faced with the following question: in what form the abuse of authority can be made. Crime “Abuse of authority” exists already for a long time. All this time the scientific world can't reach an agreement concerning in what form it is made. Some scientists, and such the majority, consider that this crime is committed as in the form of action and inaction, and others – consider that “abuses” it is possible only in the form of active actions.

Besides, special attention is paid to the analysis of phrases “abuse of Authority”, “use of powers”, “abuse of the rights”, “use of the rights” and term of “power” in the context of studying a disposition of Article 364<sup>1</sup> of the Criminal code of Ukraine.

Investigated opinions of different scientists on this matter, domestic judicial practice and some international legislation.

**Key words:** corpus delicti, objective party, act, action, inaction, abuse of authority, use of powers, uses of rights, non-performance of obligation, official, organizationally – a legal form.

У квітні 2011 р. Кримінальний кодекс (далі – КК) України було доповнено ст. 364<sup>1</sup>, яка встановлює кримінальну відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. У диспозиції цієї статті зловживання повноваженнями визначене як умисне, з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб використання всупереч інтересам юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми службовою особою такої юридичної особи своїх повноважень, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб. На практиці, під час розслідування і судового розгляду кримінального провадження, зазвичай насамперед встановлюється об'єктивна (найбільш інформативна) сторона злочину, на підставі чого далі з'ясується зміст його інших ознак [1, с. 180]. Зокрема, однією з основних ознак об'єктивної сторони є діяння, яке може вчинятися у формі як дії, так і бездіяльності. Дія – це активна поведінка особи, тоді як бездіяльність – пасивна

поведінка особи. Із цим усе зрозуміло. Але перед нами стоїть таке питання: у якій формі може вчинятися саме зловживання повноваженнями? Злочин «зловживання повноваженнями» існує вже досить давно. Увесь цей час науковий світ не може дійти згоди щодо того, у якій же формі він вчиняється. Одні науковці, і таких більшість, вважають, що цей злочин вчиняється у формі як дії, так і бездіяльності, а інші вважають, що «зловживання» можливе лише у формі активної дії. Оскільки дана проблема зачіпає коло наших інтересів, то спробуємо її дослідити на прикладі ст. 364<sup>1</sup> КК України.

Дослідженням вказаної проблематики присвячені праці таких учених, як: Р.М. Гора, О.О. Дудоров, В.О. Навроцький, А.В. Савченко, Д.О. Сисоєв, В.Г. Хашев, М.М. Яциніна, П.С. Яні й інших. Водночас існують ще невирішені питання, які вимагають внесення радикальних змін до кримінального законодавства, що, у свою чергу, допоможе слідчим різних правоохоронних органів, а також прокурорам під час підтримання публічного обвинувачення в суді, оскільки вони не будуть гадати, у якій же формі вчиняється той чи інший злочин.

**Метою статті** є спроба вирішення проблеми щодо визначення форми вчинення зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, у межах вивчення об'єктивної сторони злочину

У середині минулого сторіччя відомий науковець О.Б. Сахаров уперше розпочав дослідження посадових злочинів і вважав, що службові зловживання можуть учинятися у формі як дії, так і бездіяльності, стверджував у своїй монографії «Ответственность за должностные преступления по советскому уголовному праву» 1956 р., що «путем сознательного невыполнения возложенных на него обязанностей должностное лицо может по соображениям корыстной или личной заинтересованности нарушить правильную работу учреждения или предприятия, причинить ему имущественный ущерб, нарушить законные права и интересы граждан». Його позицію підтримав лише І.Г. Філановський у своїй роботі «Об уголовной ответственности за злоупотребления по должности». Думку про те, що зловживання повноваженнями може вчинятися також шляхом бездіяльності, висловлював у підручнику «Курс советского уголовного права» В.Ф. Кириченко, який зазначав, що «умышленное бездействие должностного лица, при наличии других установленных законом признаков, подпадает только под признаки злоупотребления властью или служебным положением».

Звернемо увагу на визначення словосполучень «зловживання повноваженнями» або «зловживання службовим становищем». О.О. Дудоров вважає, що зловживання посадовим становищем – це будь-яке умисне використання посадовою особою всупереч інтересам служби своїх прав і можливостей, пов'язаних із посадою. Також він зазначає, що посадова особа в разі зловживання прагне скористатися своїм посадовим становищем, яке передбачає наявність як передбачених законами й іншими нормативно-правовими актами повноважень, так і фактичних можливостей, які надає їй сам авторитет посади. Крім того, учений стверджує, що зловживання посадовим становищем виражається в незаконних діях або бездіяльності, але не наводить жодних аргументів на користь цього [2, с. 341].

У Науково-практичному коментарі до КК України зазначено, що зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми з об'єктивної сторони проявляється лише в одній формі – зловживання повноваженнями, яке завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб [3, с. 1159]. У диспозиції ст. 364<sup>1</sup> КК України вказано, що під зловживанням повноваженнями розуміється умисне використання повноважень. Необхідно розібратись, що саме є використанням повноважень. Отже, використання повноважень передбачає використання тих повноважень, якими службова чи інша особа наділена у зв'язку із зайняттям нею певної посади або здійсненням певної діяльності [3, с. 1144]. Таким чином, як бачимо, службова особа юридичної особи приватного права в разі вчинення зловживання використовує свої повноваження, а значить, учиняє активну дію. Для доведення позиції щодо вчинення злочину, передбаченого ст. 364<sup>1</sup> КК України, у формі лише активної дії необхідно з'ясувати визначення терміна «повноваження». У «Великому тлумачному словнику української мови» термін «повноваження» визначено як «право, надане кому-небудь для здійснення чогось» [4, с.1000]. Б.В. Сидоров і М.М. Фахрієв вважають, що зловживання службовими повноваженнями являє собою реалізацію винним наданих йому прав усупереч інтересам суспільства, держави, підприємства, організації чи індивідуальної діяльності, унаслідок чого завдається істотної чи більш тяжкої шкоди об'єктам, які перебувають під

кримінально-правовим захистом [5]. Т.О. Карабін, у свою чергу, наголошує, що під терміном «повноваження» варто розуміти сукупність прав і обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, а не лише їхні права [6, с. 32]. Пленум Верховного Суду Союзу Радянських Соціалістичних Республік (далі – СРСР) у постанові від 30 березня 1990 р. «Про судову практику зі справ про зловживання владою чи службовим положенням, перевищення влади чи службових повноважень, недбалості і посадового підлогу» вказав, що такими можуть бути визнані діяння службової особи, які впливали з її службових повноважень і були пов'язані з реалізацією прав і обов'язків, якими ця особа наділена через посаду, що обіймає [7]. Крім того, Д.О. Сисоєв вважає, що коли брати за основу положення про охоплення поняттям «повноваження» і прав, і обов'язків службової особи, то виходить, що вона повинна використати всупереч інтересам юридичної особи свої права й обов'язки [8, с. 101]. Також учений вважає, що термін «повноваження» у тому обсязі його змісту, який поширений у юриспруденції, не відповідає загальним вимогам до співвідношення лінгвістичного та юридичного тлумачення, і вважає за необхідне розширити межі його застосування через включення до нього не лише прав, а й обов'язків службової особи, тобто вважає за необхідне виключити з назви й тексту ст. 364<sup>1</sup> КК України згадку про повноваження службової особи, прямо вказавши на її права й обов'язки. Отже, Д.О. Сисоєв пропонує викласти диспозицію ст. 364<sup>1</sup> КК України в такій редакції: «Зловживання правами та обов'язками, тобто умисне, з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб використання всупереч інтересам юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми службовою особою такої юридичної особи своїх прав та обов'язків, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб». На нашу думку, варто не погодитися з такою позицією. Так, справді, «повноваження» можуть включати в себе як права, так і обов'язки, але це має бути чітко прописано в нормативно-правовому акті. Наприклад, повноваження директора Державного бюро розслідувань, згідно зі ст. 12 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», включають в себе як права, так і обов'язки. Але, на нашу думку, використати можна лише права і зловживати можна лише правами, а ніяк не обов'язками, оскільки обов'язок – це те, чого треба беззастережно дотримуватися, що слід безвідмовно виконувати відповідно до вимог суспільства або виходячи із власного сумління [4, с. 813]. Диспозицію ст. 364<sup>1</sup> КК України справді варто змінювати, але словосполучення «зловживання повноваженнями» та «використання повноважень» треба замінити відповідно «зловживання правами» та «використання прав». «Великий тлумачний словник української мови» визначає термін «зловживання» як провину, яка пов'язана з незаконними чи злочинними діями, а термін «використати» тлумачиться як застосовувати, уживати що-небудь із користю, користуватися чимось. І це, по суті, є ще одним аргументом стосовно доведення думки про те, що злочин, передбачений ст. 364<sup>1</sup> КК України, може вчинятися лише шляхом активної дії.

Розглянемо два кейси судової практики з досліджуваного нами питання.

Перший кейс. Вироком Петропавлівського районного суду Дніпропетровської області від 15 лютого 2019 р. ОСОБУ\_1 визнано винуватим у вчиненні декількох кримінальних правопорушень, зокрема у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 364<sup>1</sup> КК України, – зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, що спричинило тяжкі наслідки. Суд під час винесення вироку встановив, що згідно зі

Статутом Товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) «ВЕЛБУДРЕМ», виконавчим органом Товариства є директор, який, згідно зі Статутом, має такі повноваження: 1) представлення інтереси Товариства в органах державної влади, в органах місцевого самоврядування та інших організаціях, у відносинах із будь-якими українськими й іноземними юридичними та фізичними особами без доручення; 2) відкриття поточних рахунків у національній та іноземній валюті в установах банку як в Україні, так і за її межами; 3) видавання наказів, інструкцій та інших актів із питань, що входять до його компетенції; 4) організації ведення бухгалтерського обліку та звітності товариства; 5) без доручення діяти від імені Товариства, укладати договори й інші угоди, колективний договір; 6) виконання інших функцій, необхідних для забезпечення організації роботи та діяльності Товариства. Судом також було встановлено, що між Петропавлівським районним відділом освіти Петропавлівської районної держадміністрації в особі начальника відділу освіти ОСОБА\_5 (замовник) та ТОВ «ВЕЛБУДРЕМ» в особі директора ОСОБА\_1 (підрядник) укладено договір підряду № 5–09 на виконання робіт «Технічне переоснащення котельні НВК у с. Троїцьке Петропавлівського району Дніпропетровської області з установкою твердопаливних котлів». Суд встановив, що згодом в ОСОБИ\_1 виник умисел на отримання неправомірної вигоди, і внаслідок цього ОСОБА\_1, достовірно знаючи, що роботи за договором фактично не виконувалися, шляхом зловживання повноваженнями вніс неправдиві дані про виконання підрядних робіт в акти виконаних робіт, з метою отримання бюджетних коштів за роботи, які передбачені проектно-кошторисною документацією, але які фактично виконані не були [9].

Другий кейс. Вироком Костянтинівського міськрайонного суду Донецької області від 22 листопада 2017 р. ОСОБУ\_1 визнано винним у скоєнні кримінальних правопорушень, зокрема, за ч. 1 ст. 364<sup>1</sup> КК України. Судом було встановлено, що, відповідно до Статуту ТОВ «Домремонт», директор організує діяльність Товариства згідно із планами, програмами, іншими нормативними актами Товариства, контроль за відповідністю діяльності Товариства актам чинного законодавства, проведення господарських операцій, підписання договорів, угод і контрактів від імені та на користь Товариства без попереднього погодження та наступного затвердження зборами учасників Товариства. Між ТОВ «Домремонт» в особі директора ОСОБА\_1 та КП «СЄЗ» в особі директора ОСОБА\_2 було укладено договір на виконання підрядних робіт з капітального ремонту між панельних швів житлового фонду міста Костянтинівка. Відповідно до укладеного договору, ТОВ «Домремонт» було зобов'язане: своїми силами і засобами, на власний ризик виконати роботи з капітального ремонту між панельних швів житлового фонду м. Костянтинівка, відповідно до затвердженої проектно-кошторисної документації; роботи вважаються виконаними після підписання підрядником і замовником акта виконаних робіт. Далі судом було встановлено таке: ОСОБА\_1, що перебувала на своєму робочому місці, у приміщенні ТОВ «Домремонт», обіймала посаду директора ТОВ «Домремонт», будучи службовою особою, реалізуючи свій злочинний намір, з метою збільшення прибутку Товариства й отримання відповідно до умов договору грошових коштів за виконання робіт із капітального ремонту від КП «СЄЗ», діючи умисно, і достовірно та задалегідь знаючи, що діє неправомірно, власноруч склала, особисто підписала та скріпила печаткою підприємства акт прийому виконаних робіт, який містить завідомо неправдиві відомості щодо обсягів виконаних робіт [10]. Як бачимо з наведених прикладів, в обох випадках зловживання повноваженнями вчинювалося у формі активних дій. На нашу думку, ці активні дії проявлялися саме через використання прав, наданих службовій особі.

В.О. Навроцький, розглядаючи способи вчинення злочину за ст. 364<sup>1</sup> КК України, уважає, що такий спосіб вчинення злочину, як потурання правопорушенням підлеглих чи підконтрольних осіб – нежиття передбачених законом заходів щодо проведення перевірок чи інших контрольних і наглядових заходів, відсутність належного реагування на виявлені правопорушення та щодо осіб, які їх учинили, нежиття заходів щодо усунення причин і умов правопорушень, не повідомлення в установленому законом порядку про виявлені порушення органам управління юридичної особи приватного права чи державним органам є зловживанням повноваженнями [11, с. 413]. Але в такому разі йдеться саме про невиконання службових обов'язків, а не про використання повноважень. Тому така позиція В.О. Навроцького є помилковою. У даному випадку вказане діяння можна було б кваліфікувати за ст. 367 КК України як службову недбалість, але лише тоді, якщо це діяння скоєно через необережність та завдало істотної шкоди.

Дуже цікавою є позиція В.Г. Хашева щодо обґрунтування вчинення зловживання шляхом бездіяльності. Науковець стверджує, що у КК України разом зі ст. 423 «Зловживання військовою службовою особою або службовим становищем» міститься склад злочину, передбачений у ст. 426 «Бездіяльність військової влади» і зазначав, що водночас у р. XVII Особливої частини КК України відсутній склад злочину, аналогічний ст. 426 КК України, із цього він робить висновок, що вчинення зловживань невійськовими службовими особами можливе й у формі бездіяльності [12, с. 39–40]. На нашу думку, В.Г. Хашев, коли зазначає таку позицію, дещо суперечить сам собі. З одного боку, він погоджується, що зловживання вчиняється лише шляхом дії, а з іншого боку, він уважає, що зловживання може бути вчинено також шляхом бездіяльності. Безперечно, бездіяльність службової особи юридичної особи приватного права, яка не підпадає під ознаки складу злочину, передбаченого ст. 367 КК України, яка вчинена умисно, можливо, навіть із корисливих мотивів, і яка спричинила істотну шкоду, є не менш небезпечною, ніж активна дія. Але de facto таке діяння не криміналізоване в чинному КК України, з огляду на вищевказане.

Доречним буде звернути увагу на положення кримінального законодавства іноземних держав. Зокрема, КК Франції серед складів зловживання в окремих статтях містить склади діянь особи, які вчиняються за використання своїх повноважень чи обов'язків (ст. 432<sup>4</sup>), і бездіяльність такої особи, яка виражається в умисному ухиленні службової особи від виконання своїх повноважень і обов'язків [13]. КК Республіки Білорусь визначає відповідальність за зловживання повноваженнями, пов'язуючи вчинення цього діяння з виконанням чи невиконанням службовою особою своїх повноважень чи обов'язків [14]. У ст. 201 КК Російської Федерації передбачено кримінальну відповідальність за зловживання повноваженнями та визначено цей злочин як використання особою, яка виконує управлінські функції в комерційній чи іншій організації, своїх повноважень у супереч законним інтересам цієї організації [15]. Отже, як ми бачимо, у законодавстві різних держав по-різному прописується об'єктивна сторона зловживання. Але, якщо в деяких випадках форма вчинення зловживання шляхом бездіяльності прямо прописана у статті, яка встановлює кримінальну відповідальність за вказані злочини, то тут питання щодо форми злочину саме собою відпадає, хоча, на нашу думку, це є не досить доречним і зрозумілим. Але КК Російської Федерації та КК України не передбачають у диспозиціях статей за зловживання такої форми, як бездіяльність. «Великий тлумачний словник української мови» визначає термін «зловживання» як провину, що пов'язана з незаконними чи злочинними діями [4, с. 463], а «бездіяльний» як такий, що не діє, не зайнятий роботою [4, с. 67]. Виходячи з вищевказаного,

ми можемо зробити висновок, що кримінальне провадження за фактом учинення кримінального правопорушення, передбаченого у ст. 364<sup>1</sup> КК України, якщо таке діяння скоєне шляхом бездіяльності, за професійної роботи сторони захисту може бути закрите внаслідок відсутності складу злочину відповідно до ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України, а саме через відсутність об'єктивної сторони складу злочину. Тому доречним було б внести зміни до чинного КК України для вирішення цієї проблеми.

Проаналізувавши вищевказане, варто зазначити, що злочин, передбачений у ст. 364<sup>1</sup> КК України, може вчинятися лише шляхом активної дії, а сама бездіяльність, якщо вона вчиняється умисно, є декриміналізованою. На нашу думку, це є помилка або просто необачність українського законодавця; інакше просто незрозумілим є те, чому у КК України передбачений такий склад злочину, як «бездіяльність військової влади» (ст. 426), який до 21 лютого 2014 р. існував поряд зі складом злочину «зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем» (ст. 423), який із незрозумілих причин був декриміналізований.

Однак залишається проблема бездіяльності службової особи юридичної особи приватного права, про яку так всі

сперечаються. Тут ми погодимось з Д.О. Сисоевим, який вважає, що проблема полягає в тому, що службова особа юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми не виконуватиме свої обов'язки всупереч інтересам цієї юридичної особи, якщо це завдає, наприклад, істотної шкоди, оскільки в даному випадку порушується право, яке потребує поновлення [8, с.109].

Тому для припинення цієї дискусії щодо форми вчинення злочину ст. 364<sup>1</sup> КК України і для вирішення правових недоліків із цього питання запропонуємо законодавцю таке:

1) внести зміни до ст. 364<sup>1</sup> КК України, назвавши її «Зловживання правами службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», та замінивши в диспозиції статті словосполучення «використання повноважень» на «використання прав»;

2) у ст. 364<sup>2</sup> КК України змінити позначку «2» на «3»;

3) доповнити КК України ст. 364<sup>2</sup>, якою встановити кримінальну відповідальність за умисну бездіяльність службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, яка розуміє під собою умисне невиконання обов'язків, які покладені на службову особу юридичної особи приватного права.

#### ЛІТЕРАТУРА

- Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В.О. Навроцького. Київ : Юрінком-Інтер, 2013. 712 с.
- Злочини у сфері посередництва : навчальний посібник / за ред. М.І. Хавронюка. Київ : Атіка, 2001. 608 с.
- Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
- Великий тлумачний словник української мови (з дод. і доповненнями) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусеп. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
- Сидоров Б.В., Фахриев М.М. Злоупотребление должностными полномочиями как основное коррупционное преступление и вопросы совершенствования его законодательного определения. *Вестник экономики, права и социологии*. 2018. № 3. С. 65–73 URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zloupotreblenie-dolzhnostnymi-polnomochiyami-kak-osnovnoe-korruptsionnoe-prestuplenie-i-voprosy-sovershenstvovaniya-ego/viewer>.
- Карабін Т.О. Співвідношення повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування: теоретичні і практичні питання : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ужгород, 2007. 202 с.
- Про судову практику зі справ про зловживання владою чи службовим положенням, перевищення влади чи службових повноважень, недбалості і посадового підлогу : постанова Пленуму Верховного Суду СРСР від 30 березня 1990 р. № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004400-90> (дата звернення: 12.02.2020).
- Сисоев Д.О. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми: кримінально-правова характеристика : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2015. 267 с.
- Вирок Петропавлівського районного суду Дніпропетровської області від 15 лютого 2019 р. у справі № 188/52/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79841603> (дата звернення: 14.02.2020).
- Вирок Костянтинівського міськрайонного суду Донецької області від 22 листопада 2017 р. у справі № 233/4596/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70439994> (дата звернення: 15.02.2020).
- Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / за ред. М.І. Хавронюка. Київ : Москаленко О.М., 2019. 464 с.
- Хашев В.Г. Кримінальна відповідальність за зловживання владою або службовим становищем : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ, 2007. 259 с.
- Уголовный кодекс Франции / науч. ред. : Л.В. Головкин, Н.Е. Крылова. Санкт-Петербург : «Юридический центр «Пресс»», 2002. 485 с.
- Уголовный кодекс Республики Беларусь : Закон Республики Беларусь от 9 июля 1999 г. № 275–З. Дата оновлення : 11.11.2019. URL: <https://etalonline.by/document/?regnum=НК9900275> (дата звернення: 01.03.2020).
- Уголовный кодекс Российской Федерации : Федеральный Закон от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ. Дата оновлення : 18.02.2020. URL: <http://docs.cntd.ru/document/9017477> (дата звернення: 25.02.2020).